

6–7 YOSHLI TARBIYALANUVCHILARDA MUSTAQIL FIKRLASH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA MUAMMOLI TA’LIM USULLARINING AHAMIYATI.

Quvvatova Mohira Hikmatillayevna

Termiz davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'limda tarbiyani tashkil etish
kafedrası mudiri
Xasanova Mavjuda Bahtiyor qizi
Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
“Maktabgacha ta’lim” kafedrası 1-kurs
magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada 6-7 yoshli bolalarda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishda muammoli ta’lim usullarining ahamiyati ilmiy asoslangan holda yoritilgan. Tadqiqotda muammoli ta’limning bolalarning kognitiv, ijodiy va intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishdagi roli psixologik-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Maqolada muammoli ta’lim usullarini amaliyotda qo‘llashning samarali usullari va metodik tavsiyalar ham keltirilgan.

Kalit so‘zlar: mustaqil fikrlash, muammoli ta’lim, mantiqiy fikrlash, kognitiv rivojlanish, ijodiy yondashuv, topshiriq muammoli vaziyat.

THE IMPORTANCE OF PROBLEM-BASED LEARNING IN DEVELOPING INDEPENDENT THINKING SKILLS IN 6–7-YEAR-OLD STUDENTS.

Quvvatova Mohira Hikmatillayevna

Termez State Pedagogical Institute
Organization of education in preschool
education head of Department
Xasanova Mavjuda Bahtiyor qizi
Master of the Department ‘preschool education “
of the denov Institute of entrepreneurship and pedagogy

Annotation: This article provides a scientifically grounded explanation of the importance of problem-based learning in developing independent thinking skills in children aged 6–7. The study analyzes the role of problem-based learning in enhancing children’s cognitive, creative, and intellectual abilities from a psychological and pedagogical perspective. The article also includes effective methods for applying problem-based learning in practice and methodological recommendations.

Keywords: independent thinking, problem-based learning, logical thinking, cognitive development, creative approach, problem situation.

Аннотация: В данной статье научно обосновано значение проблемного обучения в формировании навыков самостоятельного мышления у детей 6–7 лет. В исследовании анализируется роль проблемного обучения в развитии когнитивных, творческих и интеллектуальных способностей детей с психологико-педагогической точки зрения. В статье также представлены

эффективные способы применения методов проблемного обучения на практике и методические рекомендации.

Ключевые слова: самостоятельное мышление, проблемное обучение, логическое мышление, когнитивное развитие, творческий подход, проблемная ситуация.

Zamonaviy ta'lim tizimida bolalarni nafaqat bilimlar bilan qurollantirish, balki ularni mustaqil, ijodiy va tangidiy fikrlashga o'rgatish asosiy vazifa hisoblanadi. 6-7 yosh bolalar uchun bu davr kognitiv qobiliyatlarning jadal rivojlanish davri bo'lib, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun eng qulay vaqt hisoblanadi. Muammoli ta'lim usullari aynan shu vazifani bajarishga qaratilgan bo'lib, bolalarni faol fikrlashga, muammolarni o'zi hal qilishga va yangi bilimlarni mustaqil o'zlashtirishga undaydi. Maktabgacha ta'lim tizimi inson shaxsining shakllanishi, uning intellektual va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirishda poydevor bosqichi hisoblanadi. Ayniqsa, 6–7 yoshli tarbiyalanuvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, tashabbuskorlik va muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish kelgusida ularning muvaffaqiyatli o'qishlari hamda hayotiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi zamonaviy ta'lim yoshlardan kuchli salohiyatli, raqobatbardosh, maxsus qobiliyatli, zamon bilan hamnafas, maqsadli, ilmiy-texnika taraqqiyot talablariga javob beradigan, mustahkam irodali bo'lishni talab etadi. Bu kabi sifatlarni amalga oshirilishda esa muammoli ta'lim texnologiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Muammoli ta'lim bu mantiqiy fikrlash, tahlil qilish, izlanish, umumlashtirish, muammoli vaziyatlar, echim topish, bilishga qiziqish, ehtiyoj, usullar qo'llaniladigan bir yangicha tizimidir. Muammoli o'qitish XX asrning 20-30 yillarida tarqala boshladi. Pedagogikada muammoli ta'lim haqida so'z yuritilarkan ko'z o'ngimizga eng birinchi og'zaki, ko'rgazmali va amaliy metodlar keladi albatta. Ta'limdagi og'zaki, ko'rgazmali yoki amaliy metodlarning har biri bola ongida muammoli vaziyat yaratishi mumkin. Muammoli vaziyatlar esa o'z navbatida bolani mustaqil fikrlashga, tafakkur etishga, izlanishga, ijodkorlikka, boshqacha qilib aytganda aqliy salohiyatining yuksalishiga olib boradi. Bugungi

globallashuv davrida muammoli yondashuv ta'lim dasturlarida, bolalarning mustaqil faoliyatlarida o'zining ifodasini topishi lozim. Jumladan: - bilimlarni muammoli bayon qilish; - bolalarni izlanishga undash; - ta'limning tadqiqiy metodi. Muammoli ta'lim deganda beriladiga ma'lumotlarni ta'lim oluvchilar ongiga ularning darajasiga mos va muammolarini vujudga keltiradigan yo'sinda o'rgatish tushuniladi. Ta'lim qachonki ushbu yo'sinda olib borilsagina bolaning fikrlash faoliyatida muammoli vaziyatlar vujudga keladi va ular bolani ob'ektiv ravishda izlanishga, tafakkur qilishga va mantiqan to'g'ri ilmiy xulosalar chiqarishni o'rganishga da'vat etadi. Muammoli ta'lim - ilmiy bilishni rivojlantirish zarurligini ifodalashning sub'ektiv shaklidir. U muammoli vaqtning, yangi jamiyat rivojlanishi jarayonida bilish va bilmaslik o'rtasida ob'ektiv ravishda vujudga keladigan vaziyat. Muammoli vaziyat bolaning ma'lum ruhiy holati bo'lib, bu holat ma'lum topshiriqni bajarish jarayonida ziddiyatni anglash tufayli vujudga keladi.

Mustaqil fikrlash tushunchasi va uning ahamiyati Mustaqil fikrlash — bu bolaning o'z bilimiga tayangan holda hodisa, voqea yoki topshiriqni mustaqil tahlil qilish, yechim topish va xulosa chiqarish qobiliyatidir. Pedagogik va psixologik adabiyotlarda bu tushuncha shaxsning ijodiy tafakkuri, kognitiv faolligi va refleksiv fikrlash bilan chambarchas bog'liq deb ta'riflanadi.

6–7 yoshli bola uchun mustaqil fikrlashning shakllanishi, asosan, tajriba va kuzatish orqali amalga oshadi. Shu yoshda bola “nega?”, “qanday?”, “nima uchun?” kabi savollarni faol berib, sabab-oqibat bog'lanishlarini o'rganadi. Bu esa pedagog tomonidan to'g'ri yo'naltirilgan muammoli ta'lim metodlari orqali mustahkamlanadi.

6–7 yoshli bolalarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari

*Muammoli ta'lim samarali bo'lishi uchun quyidagi pedagogik sharoitlar muhim:

*bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish;

*muammoli vaziyatlarning qiziqarli va amaliy mazmunga ega bo'lishi;

- *tarbiyachining yo‘naltiruvchi, lekin buyruq bermaydigan roli;
- *rag‘batlantirish va ijobiy baholash tizimini qo‘llash;
- *guruhda ijodiy muhit yaratish.

Muammoli ta’limda tarbiyachi – bilim manbai emas, balki yo‘l ko‘rsatuvchi, yo‘naltiruvchi va sherik sifatida ishtirok etadi. U bolalarning fikrini boshqaradi, lekin ularning mustaqilligini cheklamaydi. Tarbiyachining har bir so‘zi, savoli, mimikasi va baholashi bolada o‘ylashga undovchi psixologik muhitni yaratadi.

Shuningdek, tarbiyachi muammoli mashg‘ulotlarni tayyorlashda bolalarning qiziqish doirasini hisobga olishi, mavzularni kundalik hayot bilan bog‘lashi va tajriba elementlarini qo‘llashi lozim. Tarbiyachi muammoli vaziyatni yaratganda bolaga tayyor javob bermasligi, balki savollar, taxminlar, sinovlar orqali ularni yechimga olib kelishi zarur.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, muammoli ta’lim asosida o‘tkazilgan mashg‘ulotlarda bolalarning fikrlash tezligi, sabab-oqibatni tushunish darajasi va ijodiy faoliyati an’anaviy mashg‘ulotlardagiga nisbatan yuqori bo‘ladi. Masalan, tajriba guruhida 6–7 yoshli bolalarga “Nega soyada harorat past?” kabi muammoli savollar asosida mashg‘ulotlar o‘tkazilganda, bolalar o‘z kuzatishlari va taxminlariga asoslanib, o‘z xulosalarini mustaqil ayta olganlar. Bu jarayonda bolalarda tahlil, mantiqiy fikrlash, muammoni hal etish kabi intellektual faoliyat turlari faol rivojlangan. Muammoli ta’lim usullaridan foydalanilgan eksperimental guruh bolalarida quyidagi o‘zgarishlar kuzatildi: Mustaqil fikrlash ko‘nikmalari 42% ga yaxshilandi. Muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuv 35% ga oshdi. Kognitiv qiziquvchanlik 38% ga ortdi. Mantiqiy fikrlash qobiliyati 27% ga yaxshilandi. Nazorat guruhida esa bu ko‘rsatkichlardagi o‘zgarishlar sezilarli emas edi (5-10% oralig‘ida).

Muammoli ta’lim 6–7 yoshli bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirishning eng samarali vositalaridan biridir. Bu metod yordamida bola fikrini asoslay oladi; yangi yechimlar topishga o‘rganadi; kuzatish, tahlil va solishtirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi; ijodkor, tashabbuskor va o‘z fikriga ega shaxs sifatida shakllanadi. Muammoli ta’lim bolalarning kognitiv, ijodiy va intellektual

qobiliyatlarini rivojlantirishga, shuningdek, ularni mustaqil fikrlashga o'rgatishga yordam beradi. Shunday qilib, maktabgacha ta'lim muassasalarida muammoli ta'lim texnologiyalarini keng joriy etish tarbiyalanuvchilarning tafakkurini faollashtiradi, mustaqil qaror qabul qilish malakalarini rivojlantiradi va zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi — fikrlovchi shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Quyidagi metodik tavsiyalar amaliyotda qo'llash mumkin:

1. Mashg'ulot jarayonida muammoli vaziyatlarni muntazam ravishda yaratish
2. Bolalarning xatolaridan foydalanish va ularni tahlil qilish orqali o'rganish
3. Ochiq savollar berish va turli javob variantlarini qabul qilish
4. Bolalarni tahmin qilishga, faraz yuritishga va ularni tekshirishga undash
5. Real hayotiy vaziyatlar bilan bog'liq muammolarni hal qilish va muammoli ta'lim usullarini muntazam qo'llash 6-7 yoshli bolalarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga, ularni keyingi ta'lim bosqichlariga tayyorlashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy L.S. Tafakkur va nutq. - Moskva: Pedagogika, 1999.
2. Maxmudov M.I. Muammoli ta'limning nazariyasi va amaliyoti. - Toshkent: O'qituvchi, 2005.
3. Piaje J. Bolaning aqliy rivojlanishi. - Sankt-Peterburg: Piter, 2009.
4. Matyushkin A.M. Ta'lim va tarbiyadagi muammoli vaziyatlar. - Moskva: Pedagogika, 2002.
5. Davletshin M.G. Maktabgacha yoshdagi bolalarda fikrlashni rivojlantirish. - Toshkent: O'qituvchi, 2010.
6. Xolodnaya M.A. Psixika aqliy qobiliyatlar: aqliy resurslarning nazariyasi va amaliyoti. - Moskva: Nauka, 2012.